

PHILIPS-GIF: EEN VERONTRUSTENDE SITUATIE

Jan Chris de Boer, Melle Wachtmeester

Op 13 mei 1982 werd Provinciale Waterstaat van Groningen door Philips Stadskanaal op de hoogte gebracht van de verontreiniging van de afwateringssloot Dideldom. Een sloot, die loopt van de Philips-vestiging via de bebouwde kom naar het Stadskanaal. Het is het begin van een omvangrijk gif-

schandaal, waarin Philips en de betrokken overheidsinstanties op z'n zachtst gezegd een twijfelachtige rol spelen.

Vanaf 1960 loosde Philips proceswater van de beeldbuisfabriek via het gemeentelijk rioleringsstelsel uiteinde-

Een familie bij de gifgroente. Rechts de dichtgegroeide gifsloot

lijk op het Alteveersterkanaal. In dat proceswater, dat tot op de dag van vandaag op het oppervlaktewater wordt geloosd, zitten ondermeer zware metalen zoals

cadmium, lood, zink, koper en tin. In 1962 werd een rioolwaterzuiveringsinstallatie (rwzi) aan de Alteveersterweg in gebruik genomen. Al gauw bleek dat het zuiveringsproces door het afvalwater van Philips werd verstoord en dat niet alleen de installatie maar ook de bitumenlaag op de betonbuizen van het riool ernstig werd aangetast door - vermoedelijk - zeer zuur afvalwater. Omdat niet kon worden voldaan aan de eisen die het toenmalige Waterschap Alteveer stelde aan de lozing op het oppervlaktewater werd Philips in de periode 1964-1965 van het riool afgekoppeld. Het riool werkte vanaf dat moment goed.

En Philips liet het dubieuze afvalwater toen maar via de afwateringssloot Dideldom langs tientallen achtertuintjes in het Stadskanaal lopen. Merkwaaardig genoeg was het slecht functioneren van de rwzi geen enkele aanleiding voor de overheidsinstanties om aan de bel te trekken. Wel hadden de gemeente Stadskanaal én Philips tussen 22 december 1958 en 17 maart 1964 regelmatig besprekingen om tot een aanvaardbare kwaliteit van het afvalwater te komen. Maar op dit moment loost Philips nog steeds onaanvaardbaar hoge concentraties zware metalen op het oppervlaktewater.

Klachten

De grote hoeveelheden proceswater die Philips op de afwateringssloot loosde leidden al vrij snel tot klachten van de omwonenden, vooral ook omdat de sloot regelmatig overstromde. Er werd toen een plan gemaakt voor de bouw van een rioolgemaal (dat trouwens ook weer zou lozen op het Stadskanaal). Het project werd in 1975 ingediend als werkverruimingsobject, maar werd nooit uitgevoerd omdat er geen subsidies beschikbaar kwamen.

Vanaf 1970 was ook de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO) in werking getreden. Al bestaande lozingen vielen onder een overgangsregeling en die gold ook voor Philips. Omdat de sloot waar Philips op loost onderdeel uitmaakt van de gemeentelijke riolering (open riool) moest het bedrijf een vergunning aanvragen bij de gemeente. De gemeente had op háár beurt weer een vergunning nodig van de provincie om op het Stadskanaal te lozen. Het overleg daarover heeft steeds tussen Philips en de provincie plaatsgevonden en loopt al sinds 1973. Daarin heeft de provincie er steeds op aangedrongen dat Philips de uitwerp van afvalstoffen moest beperken om tot aanvaardbare waarden te komen. Inmiddels is er wel een vergunning aangevraagd bij de gemeente, maar de gemeente heeft de vergunning nog niet ingediend bij de provincie.

De konklusie kan dus zijn dat de betrokken instanties al op z'n minst vanaf 1964 wisten dat het om agressief afvalwater ging, maar dat nu - 18 jaar later - nog steeds niets is geregeld.

We wisten het niet

Op 18 mei 1982 belegden Philips én de gemeente Stadskanaal een perskonferentie waarin de verontreiniging van de afwateringssloot Dideldom bekend werd gemaakt. Niets werd gezegd over de ernst van de verontreiniging en burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn probeerde samen met Philips-direkteur G.A.W.J. Spanhoff de indruk te wekken dat er beslist geen sprake was van een ernstige situatie. Op de vraag hoe Philips de verontreiniging ontdekt had antwoordde Spanhoff dat zijn mensen 'toevallig' enkele monsters slib uit de sloot hadden onderzocht en dat tot zijn

verrassing was gebleken dat er zware metalen waren gevonden.

Op de vraag of Philips niet eerder wat had kunnen ondernemen - het bedrijf loost immers sinds 1960 zware metalen - antwoordde Spanhoff: *'We wisten niet, dat de zware metalen in de sloot zouden bezinken'*. Dat mag een naïeve opmerking worden genoemd, omdat Philips al in 1975 een centrifuge in gebruik nam om het bezinkingsproces van zware metalen in het afvalwater te versnellen. Trouwens, ook het inzetten van dit apparaat leidde er niet toe, dat de lozingen tot een aanvaardbaar peil werden teruggebracht.

Binnen een organisatie als Philips mag je aannemen, dat bij het ingebruik nemen van zo'n installatie op z'n minst gekeken wordt naar het effect van de zuivering. Als dat niet gebeurd is, kan dat bestempeld worden als een merkwaaardige nalatigheid; is het wel gebeurd, dan wist Philips in elk geval vanaf 1975, dat de concentratie van giftig cadmium en andere zware metalen in het afvalwater ontoelaatbaar hoog waren.

Verdoezeling

Alles wijst er dan ook op dat Philips, maar ook de betrokken overheidsinstellingen, de zaak op z'n zachtst gezegd hebben onderschat, maar waarschijnlijker is het, dat men wel op de hoogte was, maar bij het ontbreken van pasklare oplossingen de zaak op z'n beloop heeft gelaten. Signalen van de korpschef van politie, een plaatselijke visvereniging en vanuit de bevolking over de vervuiling van de sloot werden in de wind geslagen. Overigens is de terughoudende rol van de gemeente Stadskanaal, die ook blijkt uit de oppervlakkige informatie aan de omwonenden van de gifsloot, niet zo

verwonderlijk.

Stadskanaal is economisch sterk afhankelijk van de Philipsvestiging. Tien jaar geleden bood Philips nog aan 3000 mensen werk. Saneringen en reorganisaties hebben dat aantal teruggebracht tot ongeveer 1700 en het eind van de malaise is nog niet in zicht. Het is juist de beeldbuisfabriek, die de grootste vervuiling veroorzaakt en deze afdeling, die met grote voorraadoverschotten kampt, is in haar voortbestaan bedreigd.

Hier en daar is al gesuggereerd dat Philips bewust, juist nu het slecht gaat met deze afdeling, het gifschandaal in de openbaarheid heeft gebracht. Immers een verbod op de lozing - van met name cadmium - kan voor Philips een argument zijn om slecht draaiende beeldbuisafdeling, waar hoge milieu-investeringen niet meer verantwoord zijn, te sluiten.

Opmerkelijk in dit verband is ook dat Philips kort voor het bekend worden van de gifaffaire een milieu-funktionaris in dienst heeft genomen, die nu voor het bedrijf de kastanjes uit het vuur mag halen. Misschien heeft Philips ook rekening gehouden met de mogelijkheid, dat in de toekomstige milieuwetgeving wordt bepaald dat de vervuiler aansprakelijk kan worden gesteld voor alle gevolgen van zijn lozingen. Binnenkort behandelt de kamer namelijk de Interimwet Bodemsanering. Onder het huidige regiem is het vooral de overheid die voor de kosten van sanering opdraait.

Dat Philips en de gemeente Stadskanaal de boot afhouden, is nog enigszins te begrijpen, hoewel beslist niet goed te keuren, maar dat een instantie als provinciale waterstaat nooit eerder alarm heeft geslagen, is onverklaarbaar.

Provinciale waterstaat is al twaalf jaar betrokken in het overleg over de lozingskwestie en heeft in die periode regelmatig monsters uit de sloot genomen. Over ontoelaatbare concentraties cadmium heeft deze overheidsinstelling nooit gerept. Het enige verweer nu van hoofdingenieur-directeur B.F.J. Luyken: *'We zijn er blijikbaar nooit opgekomen. We hebben alleen gedacht, hoe krijgen we de lozingen van Philips gesaneerd. Dat is ons wellicht te verwijten'*.

Desondanks is de gifaffaire - om welke redenen dan ook - nu toch in de openbaarheid gekomen. In plaats zorg te dragen voor een optimale voorlichting aan de betrokkenen, met name de aanwonenden van de gifsloot, hebben provincie, gemeente en Philips in de beginfase de omvang van de verontreiniging gebagatelliseerd met als argument: het voorkomen van paniekerreacties onder de bevolking. Wel stuurde provinciale waterstaat een vertrouwelijke brief naar de Groninger statenleden, waarin wordt gesproken van een verontrustende situatie, voornamelijk vanwege de buitengewoon hoge concentraties giftig cadmium. Het ziet er dan ook naar uit, dat Philips vanwege z'n grote betekenis voor het gebied, door de overheid steeds met zijden handschoentjes is aangepakt. Zoals het nu lijkt moet die overheid nu flink in de buidel tasten om de gevolgen daarvan ongedaan te maken. Te lang heeft men zich blind gestaard op de reclame-tekst: *'Philips, dan is het goed'*.

Op 4 juni maakte de 'Werkgroep Onderzoek Afwateringssloot Dideldom', waarin vertegenwoordigers van de overheids-

instanties en Philips zitten, bekend welke stoffen zijn geloosd. Het meest giftige van de geloosde zware metalen is cadmium. Daarvan is het volgende door de werkgroep naar voren gebracht:

periode	kilogram per jaar
1965 t/m 1969	245
1970 t/m 1974	325
1975 t/m 1981	60

In totaal is er dus in de periode 1965 tot en met 1981 3.270 kilogram cadmium geloosd. Volgens een woordvoerder van Philips wordt er dit jaar nog zo'n 20 kilogram cadmium in de sloot gegooit. Cadmium staat op de zogenaamde zwarte lijst en Gedeputeerde Staten van Groningen wees het Stadkanaalster gemeentebestuur op 19 mei 1982 erop dat zij snel met Philips rond de tafel moest gaan zitten met als doel maatregelen te treffen om *'lozing van afvalwater met onaanvaardbare hoge concentraties aan zware metalen op het gemeentelijk rioolstelsel te voorkomen'*. Verder vroeg GS het gemeentebestuur Philips er op te wijzen *'dat lozing van zwarte lijst stoffen in de toekomst niet meer mogelijk zal zijn'*.

Philips directeur Spanhoff zei daarop: *'Wanneer we in de toekomst geen cadmium meer mogen lozen, kunnen we de beeldbuisfabriek wel sluiten. We hebben namelijk geen alternatieve lozingsmogelijkheden.'*